

ŞAHBUZ VE KENGERLİ BÖLGELERİNİN ORTAÇAĞ SERAMİKLERİ

Toğrul HALILOV¹

ÖZET

Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti'nin kadim ve zengin bir tarihe sahip bölgeleri arasında Şahbuz ve Kengerli bölgelerinin de özel bir yeri vardır. Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti'nin diğer bölgeleri gibi bu bölgelerin toprakları da elverişli doğal-coğrafi konumu ve zengin tıbbi kaynakları nedeniyle anıtlar açısından zengindir. Bunlardan bir grup Orta Çağ'a aittir. Konutlar, mezar anıtları, kaleler, köprüler, kervansaray ve diğerlerinden oluşurlar. Makalede Şahbuz ve Kengerli bölgelerindeki Orta Çağ yerleşimlerinde bulunan seramik ürünler incelenmiştir. Hazırlanma teknolojisi, desen motifi, şekli ve özellikleri incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Nahçıvan, Kengerli, seramik

MEDIEVAL CERAMICS OF THE SHAHBUZ AND KENGERLI REGIONS

ABSTRACT

Among the regions of Nakhchivan Autonomous Republic with an ancient and rich history, Shahbuz and Kangarli regions also occupy a special place. Like other regions of the Nakhchivan Autonomous Republic, the territory of these regions is rich in monuments due to its favorable natural-geographical position and rich medicinal resources. One group of them belongs to the Middle Ages. They consist of residences, grave monuments, castles, bridges, caravansary and others. In the article, the ceramic products found in the medieval settlements in Shahbuz and Kangarli regions were studied. The technology of their preparation, pattern motif, shape and characteristics have been studied.

Keywords: Nakhchivan, Kangarli, ceramic

¹ Doç. Dr., Azerbaycan Bilimler Akademisi Nahçıvan Bölümü x.toqrul @ gmail.com. ORCID ID: 0000-0002-3703-8315

GİRİŞ

Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti'nin eski ve zengin bir tarihi vardır. Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti yaşamaya elverişli doğal-coğrafi konuma sahip olduğundan bu bölge, eski çağlardan beri insanların yaşadığı ana bölge olmuştur. Bu nedenle Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti arkeolojik anıtlar açısından zengindir. Taş Devri'nden Orta Çağ'a kadar olan dönemi kapsamaktadır. Bu bölgenin toprakları ova ve dağlık bölgelere ayrıldığından arkeolojik, tarihi-mimari eserler de bu alanlarda yayılmıştır. Ova arazileri kuzeybatıdan güneydoğuya doğru uzanır ve Arazboyu'nu kapsar. Bu topraklar güneydoğuda Aras nehrinin sınırladığı Araz ovasını, kuzeyde ise Arpaçay, Nahçıvançay ve Gilançay vadilerinin Araz'la buluşan kısmını kapsamaktadır. Sederek, Şerur, Büyükdüz, Culfa, Ordubad, Nahçıvan eğimli ovalarını kapsar.

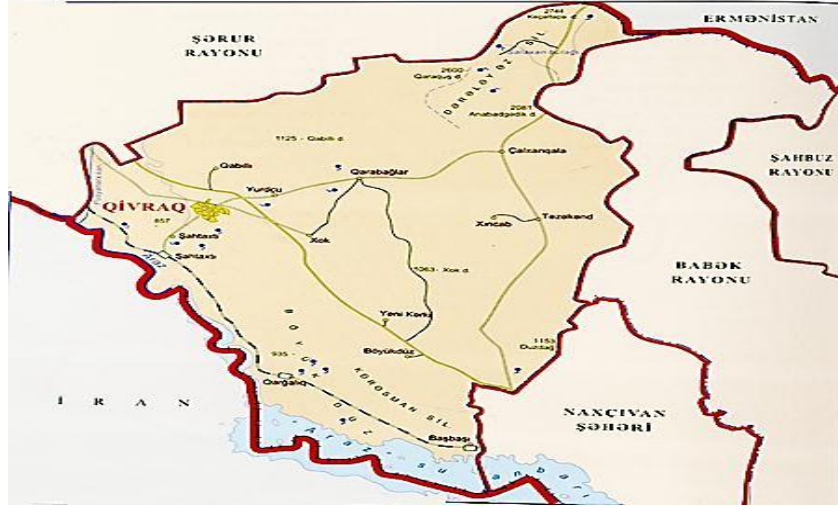
Dağlık alan orta ve yüksek dağ kuşağına ayrılmıştır. Orta dağlık kuşak, özerk cumhuriyetin kuzeybatı, orta ve güneydoğu kısımlarını kaplar. Orta dağ kuşağına göre dar bir şerit oluşturan yüksek dağ kuşağı Zengezur sırtı boyunca uzanır. Dağlık kuşakta rölyef 1200-1300 metrelerden 2000-2300 metrelere kadardır. Subalpin çayırları, Küçükçay havzasından başlayarak 2300-2600 metre yükseklikteki Alinceçay havzasına kadar dar bir şerit halinde uzanır. Alp çayırları ağırlıklı olarak Salvart, Ağdaban, Küçükudağ, Ağdağ, Kapıcic dağlarını kapsar.

1. Şahbuz Ve Kengerli Bölgelerinde Orta Çağ Yerleşimlerinin Yayılım Alanı

Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti'nin tüm bölgeleri gibi Şahbuz ve Kengerli bölgeleri de arkeolojik anıtlar açısından zengindir. Bunlardan bir grup Orta Çağ'a aittir. Konutlar, nekropoller, köprüler, mimari anıtlardan oluşan her anıt, Azerbaycan tarihinde eşsiz bir yere sahiptir ve önemli bilimsel öneme sahiptir. Her birini ayrı-ayrı inceleyerek Nahçıvan tarihini daha geniş öğrenmek olasıdır.

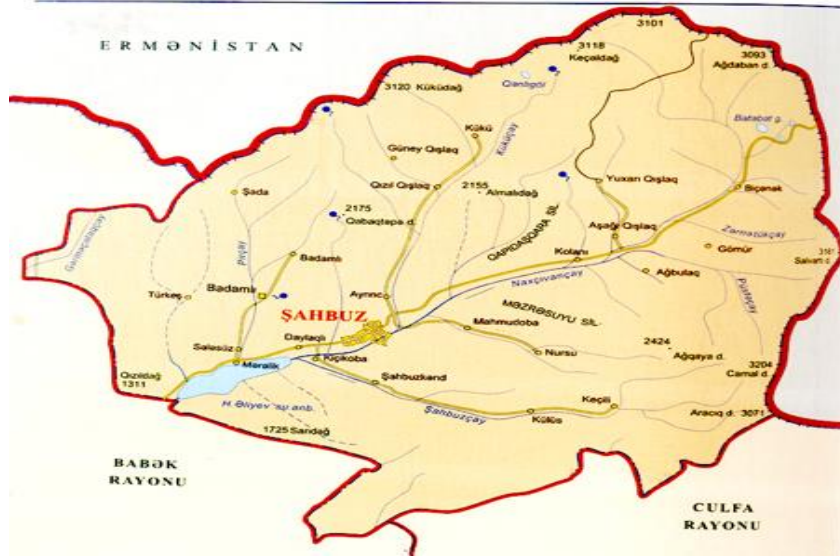
Kengerli bölgesi Azerbaycan'ın güneybatısında yer almaktadır. Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanının 19 Mart 2024 tarihli kararıyla kurulmuştur. Yüzölçümü 681,94 km²'dir. İlçede 1 yerleşim yeri (Qivrak yerleşimi) ve 10 köy bulunmaktadır. Çalhangala köyü, Yurdçu köyü, Hincab köyü, Tezekend köyü, Yeni Kerk köyü, Hok köyü, Kabilli köyü, Qivrag yerleşimi, Karabağlar köyü, Şahtahtı köyündendirler. İlçenin kuzey kesimi Darelaz sırtından oluşan dağlık alanlardan oluşmaktadır. Güney kısmı ise Korosman sırtı (900 m), Büyükdüz ve Kengerli ovalarından (800-1300 m) oluşmaktadır (Resim 1). Bu bölge, hem dağlık hem de düz alanlarla ayırt edildiğinden, eski çağlardan beri insanlar için uygun bir mesken olmuştur. Stratejik konumu ticaret yollarına yakın konumuyla ilgilidir. Burada bulunan anıtlar, eski insanların yaşam tarzı ve kültürü hakkında değerli bilgiler sunmaktadır. Kazılarda bulunan ev eşyaları, seramik örnekleri ve diğer buluntular, Orta Çağ'da bu bölgede yaşayan halkın maddi ve manevi kültürünün incelenmesi açısından büyük bilimsel öneme sahiptir. Bölgedeki Orta Çağ yerleşimlerine örnek olarak Büyükdüz, Cinli Dere,

Şahtahti, Yurdçu, Haraba-Qivrak, Karabağlar, Kora-göze, Üçqulak ve diğer yerleşim yerleri gösterilebilir.

Resim 1

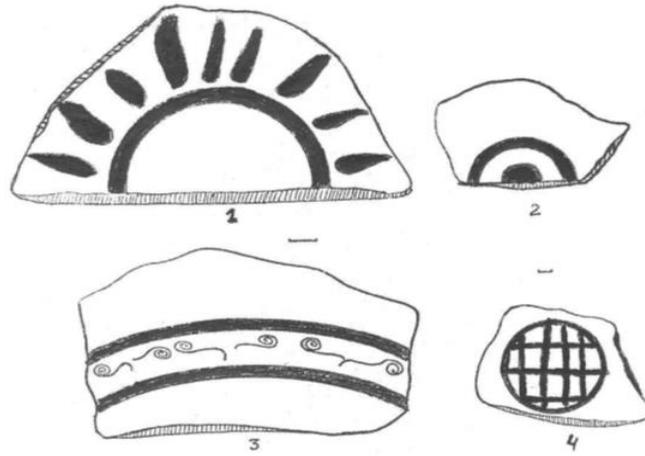
Şahbuz bölgesi, Küçük Kafkasya'nın Dereleyez sırtının güney yamaçları ile Zengezur sırtının batı yamaçlarında yer almaktadır. Yüzey çoğunlukla dağlıktır. En yüksek noktalar Zangezur sıradağlarında Salvartı Dağı (3160 m) ve Kecheldağ (3115 m) ile Dereleyez sıradağlarında Kuku Dağı (3120 m) bulunmaktadır. Bichenak Geçidi (2346 m) ilçenin kuzeyinde yer alır ve 8 Ağustos 1930'da kurulmuştur. 4 Ocak 1963'te feshedilerek Nahçıvan (1978'de Babek) ilçesine bağlandı. 6 Ocak 1965'te yeniden bağımsız ilçe olarak örgütlendi. Şahbuz bölgesi doğudan ve kuzeyden Ermenistan ile sınır komşusudur. 25 yerleşim birimini birbirine bağlıyor. Bölge 22 idari bölge dairesini kapsamaktadır. Bunlardan biri yerleşim yeri (Badamlı), biri şehir (Şahbuz) olup, Şahbuz şehri bölgesel merkezdir. Karababa, Mahmudoba, Biçenek, Ashagi Kışlaq, Yukrı Kışlaq, Kükü, Badamlı, Sahbuzkend, Keçhili, Külüs, Kiçikoba, Daylaqlı, Merelik, Selasus, Şada, Güney Kışlak, Kızıl Kışlaq, Ayrınç, Kolanı, Ağbulag, Nursu, Gomür, Türkeş Şahbuz ilçenin köyleridir. Bu ilçenin topraklarında çok sayıda ortaçağ yerleşimi bulunmaktadır. Örnekler arasında Şapurkala, Şahbuz, Eski Kale, Kızıltapılan, Ordu, Kızıl Kışlak, Yarnk ve diğerleri örnek göstermek olasıdır (şekil 2).

Resim 2.

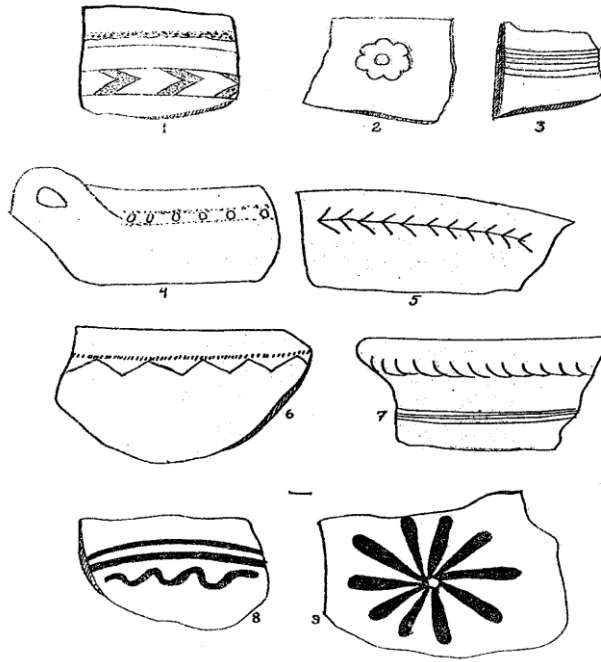
2. Şahbuz Ve Kengerli Bölgelerinin Ortaçağ Seramikleri

Şahbuz ve Kengerli bölgelerindeki Orta Çağ yerleşimlerinde geniş çaplı arkeolojik kazılar yapılmamış, ancak keşfiyat amaçlı araştırmalarla incelenmiştir. Araştırmada çeşitli şekillerde sırlı ve sırsız seramik ürünler keşfedilmiştir (Bahşeliyev, 2008: 210). Şahtahtı'da bulunan çanak türlü kaplar beyaz angobla kaplanmış ve manganez oksitle uygulanmış geniş ışınsal çizgilerle süslenmiştir. Kabin oturma yerinin merkezine kadar uzanan dairesel bir çizgi etrafında düzenlenen ışın görüntüleri yaprak şeklinde çizilmiştir. Kase fırça ile desenlendirildikten sonra şeffaf sır ile kaplanmıştır. Diğer seramik ürünlerde geometrik, spiral, çizgili görseller ve çeşitli şekillerde çizgiler işlenmiştir (resim 3).

Resim 3.

Yurdçu ortaçağ yerleşiminden bulunan seramiklerin çoğu sırsızdır (şekil 4). Bunların işlenmesinde de çeşitli şekillerde desenler kullanılmıştır. Sırlı tabaklardan farklı olarak sırsız tabaklar, çeşitli şekillerdeki geometrik çizgilerle kazınarak süslenir ve yüksek kalitede pişirilmiştir. İşlemlerde mavi, kahverengi, yeşil renkler kullanılmıştır. Oyma işleminden sonra kapların çoğunun yüzeyi şeffaf renkli sırla kaplanmışır. Bazıları renkli yarı saydam sırla boyanmıştır (Bahşeliyev, 2008: 212)..

Resim 4. (E.İ. Novruzlu)

Şahbuz bölgesindeki Orta Çağ yerleşimlerinde de çeşitli şekillerde sırlı ve sırsız seramikler bulunmuştur. Sırlı seramikler sarı, yeşil, mavi, beyaz renklerle sırlanmış ve çeşitli süslemelerle süslenmiştir (Resim 5).

Resim 5.

Şahbuz ve Kengerlı bölgelerinin arkeolojik anıtlarında bulunan Orta Çağ dönemi seramiklerinin motifleri, tipolojik özellikleri ve diğer ilgili yönleriyle karşılaştırmalı olarak incelenmesi sırasında, bu dönemde her ikisinin de kalitesine ve düzgün hazırlanışına özel önem verildiği bilinmektedir. Bütün çömleklerin şekil olarak aynı olmaması, farklı ustalar tarafından yapılmış olmasından kaynaklanmaktadır. Ağırlıklı olarak ev eşyaları, sofrta takımları veya mutfak eşyaları ince kum karışımı kilden yapılmıştır. Kaba kumla karıştırılmış kilden yapılan çömlekler sağlamlıkları ve yangına dayanıklılıkları ile öne çıkarken, turuncu çömlekler pürüzsüz yüzeyleri ve incelikleri ile öne çıkmıştır. Her iki grup kaptta da çömlekçi çarkının izlerinin görülmesi, bunların hepsinin bir çömlekçi tezgâhında yapılmış olmasından kaynaklanmaktadır. Tüm seramiklerin şekillerinin aynı olmaması, Azerbaycan'ın tüm bölgelerinde olduğu gibi, Nahçıvan'da da, tüm dönemlerde olduğu gibi, Antik ve Orta Çağ'da da tüm kil kapların ürün olmadığını göstermektedir. Aynı çömlekçinin atölyesinde ama farklı ustalar tarafından yapılmıştır.

Sırlı ve sırsız kapların çok çeşitli olması, bunların farklı amaçlarla kullanılmasından kaynaklanmaktadır. Yerel çömlekçiler eserlerinde Doğu kültüründen yararlınsalar da Nahçıvan seramikçiliğinin karakteristik özelliklerini de korumuşlardır. Sırlı seramik üretim teknolojisi, sırsız olanlar için gerekli tüm teknolojik süreçlerin yanı sıra, sır ve rengin hazırlanması, kapların uygun yöntemlerle desenlendirilmesi gibi bir takım ek teknolojik işlemleri de içermektedir. Her grupta yer alan kaplar, teknik özelliklerine ve sanatsal işlenişlerine göre farklı tonlara sahiptir. Sofra takımları çoğunlukla sırla kaplıdır. Açık formlu kaplar (kase, tabak, tuzluk vb.) çoğunlukla içten sırlı, içi görülemeyen kaplar (bardak, lamba vb.) ise dışarıdan sırlanmıştır.

Bazı büyük boyunlu kapların her iki yüzü de sırlanmıştır. Sanatsal çalışmalarda kullanılan pek çok teknik üslup, geometrik, botanik, zoomorfik süslemeler Yakın ve Orta Doğu ülkelerinin yanı sıra Güney Kafkasya seramikleriyle de benzer özellikler taşımaktadır. Seramiklerdeki süslemeler basit ve karmaşıktı. Çoğunlukla geometrik süslemeler kullanılmıştır. Bu dönemde geometrik süslemelerin yanı sıra bitkisel ve zoomorfik süslemeler de yaygındı. Sırsız kapların ana ayırt edici özellikleri kollarının rengi, ağız kenarlarının, boyunlarının ve gövdelerinin şekliydi. Bunların arasında çok sayıda sürahi ve kase bulunmaktadır. Teknik özelliklerinin yanı sıra sanatsal işlenişlerine, özellikle resimlerin kompozisyonuna göre farklı tonlara sahiptirler. Kabin seramik veya kırmızı boyalı yüzeyinin parlak sır altında angobe ile kabartılması, kabin yüzeyinin şeffaf kurşun sır altında mangan rengi veya angobe ile kabartılması, angobe astar üzerine yeşil ve sarı renklerle geniş veya dar çizgiler çizilmesi, çizim yapılması angobe astarında mangan ve yeşil renklerin yer aldığı desenler ve diğer olgular örnek olarak gösterilebilir.

Basit kapların yüzeyindeki desenlendirmeler üzerine yapılan araştırmalarda desenlendirmede kazıma ve delme yöntemlerinin yaygın olarak kullanıldığı bilinmektedir. İlk

ortaçağ kaplarının gövdesi, boğazı ve kısmen ağzı ve kulpları oyma desenlerle süslenmiştir. Bu kalıpların hepsi aynı biçim ve içeriğe sahip değildir. Bu yöntemle tabaklara desen verilirken usta önce bulaşıkları kirlerden temizleyip yüzeyi parlatır, ardından keskin bir alet kullanarak üzerine istediği deseni uygulamıştır. En basit dalgalı düz çizgi ve noktalardan oluşan desenlere kapların boyun ve kulplarında, beneklere ise kabın alt kısmında ve omuz kısmında sıklıkla rastlanır. Kazıma ve dövme desenlerin aksine, Erken Orta Çağ kaplarının yalnızca gövdesi basma deseniyle desenlendirilmiştir. Bulaşıkların üzerindeki bu desenler içten veya dıştan damgalanmıştır. Damgalı desenler, kabın gövdesini çevreleyen kaburga benzeri çizgilerden ve dairesel noktalardan oluşur. Şunu da belirtmek gerekir ki, oymalı ve oymalı desenlerden farklı olarak basma desenleri kabın gövdesi yapıldıktan sonra yapılmıştır. Çünkü bu desenlerle süslenmiş kabın gövdesi birkaç kez içeri veya dışarı doğru bastırılmaktadır. Zanaatkar, kabın oranlarını korumak için desenleme sırasında bir elini desenli alanın üzerine koyar. Aksi takdirde tencerenin gövdesi orijinal şeklini kaybedecektir. Bu nedenle kabartma yapılacak damarların boğazı oluşmaz. Kase üzerindeki basma desenleri bittikten sonra boğaz yapıştırılır. İçten presleme yöntemiyle desenlenen kapların gövdesi kaburga şeklinde, paralel desenlere sahiptir. Bazı damarlarda kaburga benzeri çizgilerin yanı sıra sırt benzeri çıkıntılar da bulunur. Mühürleme yöntemiyle süslenmiş kapların yanı sıra oyma, kakma ve kabartma desenli kaplar da bulunmaktadır. Yukarıda anlatıldığı üzere üstü baskı yöntemiyle yazılmış kapların sayısı, yazılı kaplara göre daha azdır. Çömlekçi tezgahında desenlidirler. Her şeyden önce usta tahtadan, kemikten, taştan vb. yapılmıştır. Çömlekçiler onu yumuşak tutmak ve desenleri netleştirmek için farklı yağlar kullanmışlar. Pek çok kap üzerinde her türlü yöntemle (yapım, kazma ve presleme) oluşturulmuş desenler bulunmaktadır. Bu tür karışık desenlere çoğunlukla küçük ve orta boy çanak çömleklerde rastlanır. Bu kapların gövdelerinde, bazen kulplarında oyma desenlere, yivin kenarlarında ise dövme desenlere rastlıyoruz. Yüzeyinde karışık desen bulunan kaselerden biri süt formu, kahverengi renkli, cilalı kulplu, hafif pürüzlü gövdeli kasedir. Sapında, boğazında ve oluğunda kuş bakışı işlemler olup, gövde ile boğaz arasında şişkin çıkıntılar ve gövde üzerinde içe doğru basık yarım daire çizgi desenleri vardır. Bu tür kaplar çömlekçiler tarafından özel bir özenle yapılmıştır. Çömlekçiler karışık desenli kaseleri hazırlarken, iyi ve kompakt tasarımına özellikle dikkat etmişler.

Kapların işlenmesinde kullanılan işçilik aletleri, modern zanaatkar çömlekçilik aletlerine yakındı. Modern çömlekçilerin yaptığı kapların yüzeyini süsleyen desenlere ve erken ortaçağ desenlerinin kazıma biçimine dikkat ettiğimizde benzer aletlerle kazındıklarını görmek zor değil. Tabakların üzerine çizilen desenler tamamen dekoratif değildi. Elbette ilk ortaçağ ustaları da önceki dönemlerde olduğu gibi bu desenlerle yemeklere sanatsal anlam ve genel güzellik vererek belli bir

geleneği ifade etmeye çalışmışlardır. Kase üzerindeki desenlerin ince, düzgün ve kendine özgü olması, ustanın kullandığı desenlendirme araçlarının mükemmelliğine bağlıdır.

Azerbaycan'ın diğer bölgelerinde olduğu gibi Nahçıvan bölgesinin Şahbuz ve Kengerli bölgelerinde de IX-XI yüzyıllarda sırsız kaplar yaygın olarak kullanılmıştır. Sırlı kaplar XI yüzyıldan itibaren yapılmıştır. XI-XIII yüzyıllarda sırlı seramik ürünlerin üretimi yaygınlaştı. Sırlı tabaklarda mavi, yeşil, sarı, kahverengi vb. renklerle kaplanmıştır. Bazıları basit olmasına rağmen çoğu, onları yapan çömlekçilerin sanatsal yeteneklerini ve belirli temaları yansıtan geometrik, bitkisel ve zoomorfik süslemelerle süslenmiştir. Erken Orta Çağ seramikleri, kil kaplar, önceki dönemin kil kaplarından farklı olsa da daha sonraki dönem seramikleriyle benzerlik göstermektedir. Bu fark esas olarak kil ürünlerinin miktarında değil, teknolojisinde ve özellikle biçiminde hissedilmektedir. Kil kapların çoğunluğunun IX-XIII yüzyıllara ait olmasının temel nedenlerinden biri, Azerbaycan'ın tüm bölgelerinde olduğu gibi (Orucov, 1989, 10) Nahçıvan'da da seramik üretiminin yüksek düzeyde gelişmiş olmasıdır.

Görüşümüzü haklı çıkaracak kaynaklara baktığımızda Azerbaycan'da IX yüzyılda başlayan çömlekçilik gelişiminin yukarı doğru bir çizgide devam ettiğini ve XII-XIII yüzyıllara kadar devam ettiğini görürüz. XIII yüzyılda en yüksek seviyesine ulaştı (Cebiyev, 2003: 33). Araştırmalar, Azerbaycan'ın tüm bölgeleri gibi Nahçıvan'da da IX-XIII yüzyıllarda angob ve aslanın kullanılmasının bu dönemin en büyük başarısı olduğunu gösteriyor. Angoblar, kapların sanatsal işlenmesi için geniş fırsatlar yarattı. Bu nedenle bu dönemin sırsız ve sırlı tabakları hem boyayla hem de boyayla kaplanmıştır. Sırlı çömleklerden farklı olarak sırsız olanlarda çizik çizgilerle, preslenerek ve kesilerek desen oluşturulur. Sırlı tabakların yüzeyi fırça ile desenlendirilir. Sırlı (angob, pişmiş toprak vb.) ve sırsız kapların çok çeşitli olması, bunların farklı amaçlarla kullanılması ve farklı ustalar tarafından yapılmış olmasından kaynaklanmaktadır. Beylaqan (Минкевич-Мустафаев 1965: 149-160; İbrahimov, 1965: 215), Gence (Джафарзаде 1949: 134), Qebele (İsmizade, 1962: 54-57; Cebiyev, Ramazanov, Hüseynova, 1991: 28-29), Şabran (Dostiyev, 2001: 144-145) ve diğer yerlerin yanı sıra, Nahçıvan'daki Orta Çağ'a ait birçok anıtta bu türlü arkeolojik malzemeler yeterince bulunmuştur. XV ve XVII yüzyıllara ait sarı angoblu seramiklerle yanısıra beyaz angobların benzerleri Qebeleden (Исмизаде 1962: 54-57), Şamahıdan (Джидди 1981: 418-419; Джидди 1982: 434-435) və diğer orta çağ yerleşimlerinden bulunmuştur.

SONUÇ

Sırlı kaplar üzerinde yapılan araştırmalarda IX yüzyıldan itibaren Azerbaycan'ın tüm bölgelerinde olduğu gibi Nahçıvan'da da sırlı kapların üretildiği bilinmektedir. Yakın ve Orta Doğu'nun tüm ülkelerinde ve Güney Kafkasya'nın diğer bölgelerinde olduğu gibi Azerbaycan'ın ayrılmaz bir parçası olan Nahçıvan'da da sır, parlak ve renksiz kurşun tozundan (kurşun oksit) yapılmaktadır. Kurşun oksitten yapılmış sır kabın yüzeyine uygulandığında seramiği güçlendiriyordu. Gözeneklerini doldurarak su emilimini engellemiştir. Seramiğin rengini değiştirmeden parlamasını sağladı. Tabağın altına çizgilerle ya da farklı renklerle yapılan desenler yemeğe ayrı bir güzellik kazandırıyordu. Sofra takımları çoğunlukla sırla kaplıdır. Açık formu kaplar (kase, tabak, tuzluk vb.) çoğunlukla içten sırlı, içi görünmeyen kaplar (bardak, lamba vb.) ise dışarıdan sırlıdır. Büyük boyunlu bazı kapların her iki tarafı da sırla kaplıdır. Kaseler ve tabaklar sanatsal sırlı yemeklerin ana kütlelerini oluşturur. IX-X yüzyıllara ait sırlı kaplar çoğunlukla köşeli malzemeden yapılmıştır XI yüzyıldan itibaren çömlekçilerin metal oksitlerden elde edilen renkleri yaygın olarak kullanması ve XII-XIII yüzyıllarda bu olgunun daha da yaygınlaşması, kapların yapımı ve renklendirilmesindeki değişiklik Nahçıvan'ın Şahbuz ve Kengerli topraklarını da etkilemiştir. XV ve XVII yüzyıllara ait sarı angoblu seramiklerin yanısıra beyaz angobların benzerleri diğer orta çağ yerleşimlerinde bulunmuştur. Nahçıvan Özbek Cumhuriyeti'nin yanısıra Azerbaycan'ın diğer bölgelerinde de çeşitli renklerde sırlı kaplar yapılmıştır. Manganez oksit (kestane rengi), bakır oksit (yeşil renk), demir oksit (sarı renk), kobalt oksit (mavi renk) ve diğer metallere elde edilen renkler seramiklere uygulanarak kaplara ayrı bir güzellik kazandırılmıştır. Orta Doğu ve Güney Kafkasya'nın çağdaş arkeolojik anıtlarında ortak olan sırlı kapların hazırlanmasında, özellikle bunların sanatsal işlenmesinde, geometrik, bitkisel, zoomorfik süslemelerde kullanılan birçok teknik yöntem vardır. Seramiklerin desen, şekil ve diğer özelliklerindeki benzerliklerin temel nedenlerinden biri, karşılıklı ekonomik ve kültürel ilişkiler sonucunda kültürlerin birbirlerini etkilemesidir. IX.-X., XI-XIII. yüzyıllarda arkeolojik anıtlardan elde edilen sırlı seramik ürünlerin aksine XV-XVII yüzyıllarda üretilen kapların engobe kaplaması daha kalın ve biraz özensizdir. Bu durum XVI yüzyılın ikinci yarısı ile XVII yüzyıl seramik ürünlerinde daha belirgindir. Yerel çömlekçiler sırlı kap üretiminde Doğu kültüründen yararlı olsalar da Azerbaycan seramik ekolünün karakteristik özelliklerini de korumuşlardır. Yeşil ve kobalt sırlı kapların işlenmesi XV-XVI yüzyıllar için, kahverengi sır ise XVII yüzyıl için tipiktir. Sırlı kapların sırlamalarında yeşil sır tercih edilmiş olup, kısmen mavi, mavi ve kahverengi renkler kullanılmıştır. XV-XVII yüzyıllarda toprak kapların hacmi XII yüzyıla göre biraz sınırlı, sanatsal ve teknik düzeyi ise nispeten zayıftı.

Kaynakça

- Bahşliyev V.B (2008) Nahçıvanın arkeoloji abideleri Bakı: Elm, 239 s.
- Cebiyev Q.C. (2003) Azərbaycan keramikası (XIV-XVII esrlər). Bakı: Elm, 233 s.
- Cebiyev Q.C., Ramazanov H.X., Hüseynova S.B. (1991) *1990-cı ildə Qebele şəhər yerində aparılmış arkeoloji qazıntıların nəticələri haqqında // Azərbaycanın maddi mədəniyyət tarixinə dair 1990-cı ildə aparılmış çöl tədqiqatlarının yekunlarına həsr olunmuş elmi konfransın məruzələrinin tezisləri*. Bakı: Elm, s. 28-29.
- Dostiyev T.M. (2001) Şimal-Şərqi Azərbaycan XI-XV esrlərdə. Bakı: BDU nəşriyyatı, 396 s.
- Джидди Г.А. (1981) *Раскопки средневековой Шемахи // АО*, 1980, Москва: Наука, с. 418-419.
- Джафарзаде И.М. (1949) Историко-археологический очерк Старой Гянджи. Баку: Изд. АН Аз. ССР, 1949, 103 s.
- İbrahimov F.E. (1965) *Örençalada yeni quruluşlu dulus küresi // АММ*. VI c. Bakı, s. 212-219.
- Исмизаде О.Ш. (1962) Кабала столица древней Кавказской Албании. Баку: Изд-во АН Азерб.ССР, s. 54-74.
- Минкевич-Мустафаев (1965) Г.М. *Некоторые итоги изучения ремесленного квартала Байлакана // Археологические исследования в Азербайджане*. Баку: Наука, с. 149-160.
- Orucov A.Ş. (1989) İlk Orta esrlərdə Azərbaycanda dulusçuluk. Bakı: Elm, 72 s.